

Årringen 2013

Annual Review No 17 of The Arboretum &
Botanical Gardens, University Museum of
Bergen, The University of Bergen

ISSN: 0809-5213

Journal home page:

<https://www.uib.no/universitetshagene/66488/%C3%A5rringen>

Hagtornfluen *Anomoia permunda* (Harris 1776, *A. purmunda* 1780?) – kanskje i Arboretet og Botanisk hage?

Lita Greve Jensen, Universitetsmuséet i Bergen, Universitetet i Bergen,
postboks 7805, 5020 Bergen (e-post: lita.greve.jensen@uib.no).

To cite this article: Jensen, L.G. 2014. – Hagtornfluen *Anomoia permunda* (Harris 1776, *A. purmunda* 1780?) – kanskje i Arboretet og Botanisk hage?. – Årringen 2013 (17): 57–60.

Published February 2014

Hagtornfluen *Anomoia permunda* (Harris 1776, *A. purmunda* 1780?) – kanskje i Arboretet og Botanisk hage?

Lita Greve Jensen, Universitetsmuséet i Bergen, Universitetet i Bergen, postboks 7800, 5020 Bergen (e-post: lita.greve.jensen@zmb.uib.no).

Den første oversikten over insekterarter i Norge publisert av Norsk Entomologisk Forening 1968 anslo at ca. 13 000 arter var kjent her i landet. Den norske Rødlisten for arter fra 2010 (Kålås et al. 2010) "øker" tallet til over 21 000. Rundt 5000 av disse er "to-vinger" dvs. insekter med bare ett vingepar, bedre kjente som fluer og mygg, og vel 2000 er "fluer".

Det er altså mye å velge i, og det å skille mange fluearter fra hverandre er stort sett spesialarbeid. De aller fleste flue-grupper, såkalte "fluefamilier" har gjennomslitlige, klare vinger uten fargetegninger. Bare noen få familier har vinger med svarte, gule eller brune tegninger, og vingetegningene skiller dem fra alle fluer uten tegninger.

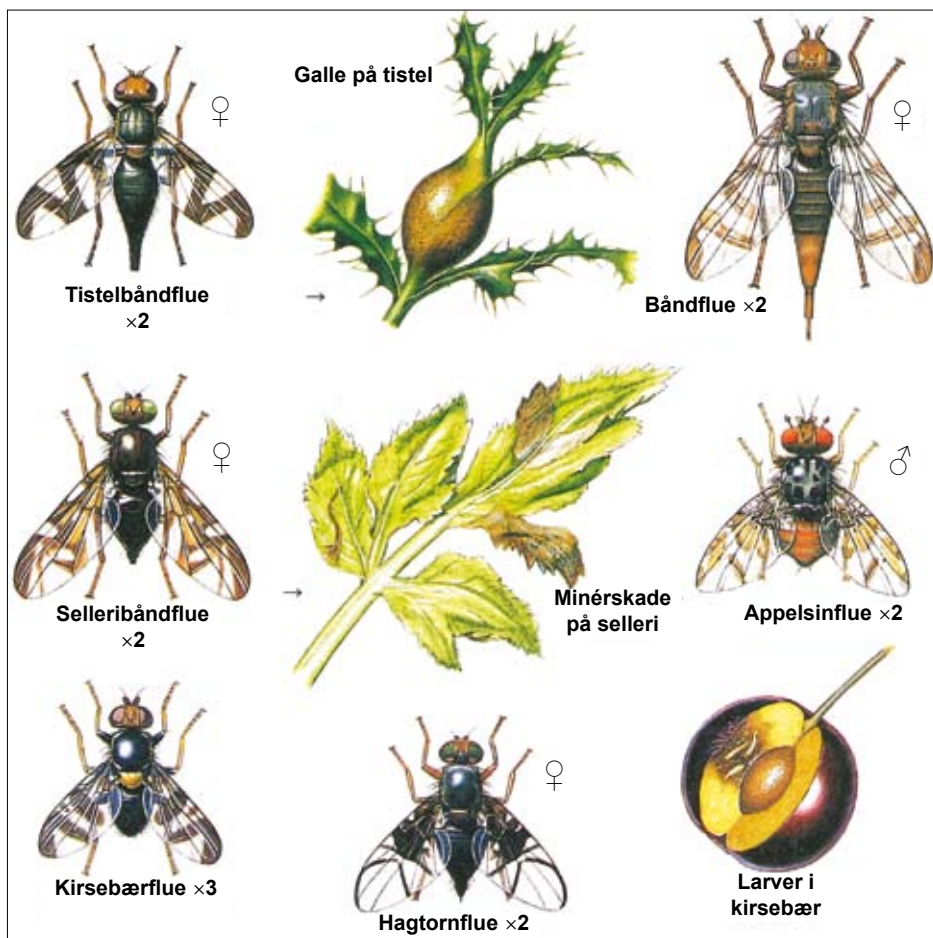
Båndfluer (*Tephritidae*) er en fluefamilie hvor nesten alle artene har tydelige tegninger på vingene, fra streker og bånd på klar bunn til større, mørke flater med vakre flekkmønstre, fra svarte til lysere brune og gule tegninger. Vingemønstrene skiller dem nesten alltid fra andre familier med vingetegninger, og innenfor familien kan enkelte arter ha svært like vingemønstre.

Båndflue-familien er godt kjent rundt om i verden fordi mange arter er plagsomme skadedyr på forskjellige nyttevekster. Båndfluelarver er nesten alle planteetere, og noen larver danner galler. Larver av ulike arter utvikler seg i forskjellige deler av plantene. Noen arter er også nyttet for å få kontroll på uønskede planter som larver fortærer effektivt. Et eksempel på en skade-båndflue i Norge er kirsebærflue (*Rhagoletis cerasi*) som er tatt på både ville og dyrkede kirsebær. Heldigvis er de fleste av våre båndfluearter knyttet til tistler og andre kurvplanter, og gjør lite skade på nyttevekster.

Båndflue-familien har ca. femti arter her til lands. En spennende og karakteristisk båndflue er hagtornfluen. Hos denne har vingene et riktig flott mønster, og arten er alene om å ha akkurat dette mønsteret. Det vitenskapelige navnet er *Anomoia permunda* (*permunda* kan oversettes med "meget elegant") Et tidligere slektsnavn er *Phagocarpus*.

Vinge av hagtornflue (*Anomoia permunda*) med sitt karakteristiske båndmønster (etter Carrol et al. 2002).

Båndfluer (Tephritidae), et utvalg arter en kan finne i Norge (etter Chinery 1988).

Etter navnet kunne en tro hagtornfluen var en ren spesialist på hagtorn. Dietten er imidlertid mer mangslungen ettersom hagtornfluen legger sine egg også i andre planter, som mispel-arter (*Cotoneaster* spp.) og eple (*Malus* spp.) i rosefamilien eller berberis (f.eks. *Berberis vulgaris*).

Hagtornfluen har lenge vært kjent fra Norge. Det første eksemplaret ble antagelig innsamlet så tidlig som 1832. Det ligger nemlig en hagtornflue fanget i Norge i den svenske Bohemans insektsamling i Stockholm. Individet er merket "*Norvegia alpina*". Muligens skriver eksemplaret seg fra Vågå.

For noen tiår siden ble hagtornfluen omtalt i "Godbit"-serien i Bergens Tidende. Hagtornfluen ble på det tidspunkt sett på som sjelden, og en oversikt fra 1980-tallet lister opp et relativt begrenset antall lokaliteter.

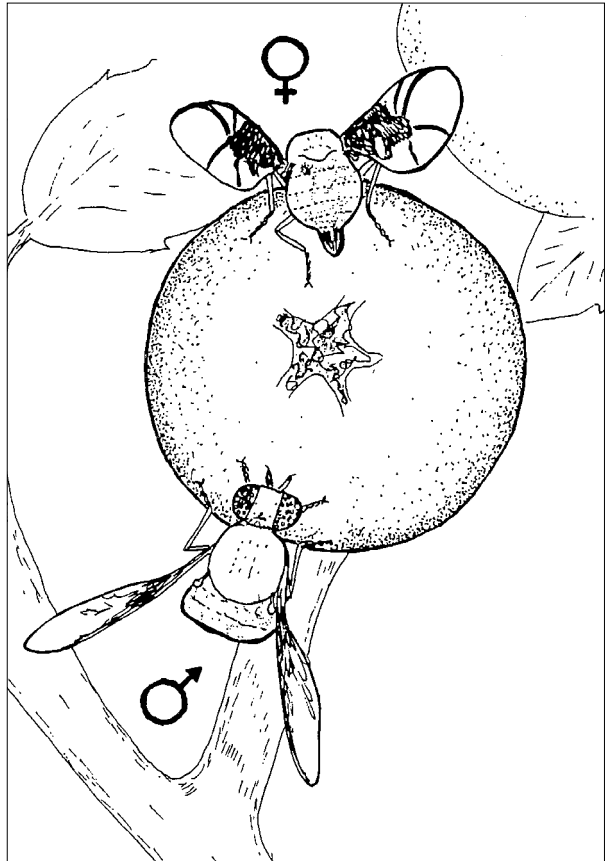
I dag kjennes det langt flere lokaliteter, utbredelsesområdet er vesentlig større og dekker store deler av Sør-Norge. Utbredelsesbildet for hagtornflue passer også godt med utbredelsen av hagtorn, som nok er fluens foretrukne plante.

I Bergensområdet er hagtornflue – kanskje ikke så uventet – funnet i hagen bak Naturhistorisk Museum, i Muséhagen. Ellers er det fanget individer i Eidsvåg, ved Sollien og ved Hjelteryggen. De fleste funn ellers er fra kyststrøk, men det er også et funn fra indre fjordstrøk, nemlig Hjeltnes i Ulvik. Utenfor Norge er hagtornfluen også kjent fra Finland, Sverige og Danmark i Norden, og på De britiske øyer er den vanlig i England (men synes å mangle i Skottland og Irland). På Kontinentet er den kjent i Belgia og Nederland.

Biologien til denne fluearten er morsom. Hannene produserer et duftstoff, et *feromon*, som tiltrekker hunnene. Den enkelte duftproduserende hannen holder seg da gjerne på et hagtornbær som den forsvaret energisk mot andre hanner som forsøker å lande på bæret. Bæret forsvares ikke mot hunnene som kommer flygende etter duften hannen produserer. Etter parring leter hunnene frem et egnet sted på hagtornbæret for egglegging.

Hagtornfluer tiltrekkes også av enkelte andre duftstoffer enn dem de selv produserer, av og til slike som kan finnes i for eksempel maling og lignende stoffer. Da samler hannene seg nær malingen, og kommer det mange, blir det nesten som "spillplasser" om en skulle sammenligne med storfugl. I en hage på Karmøy ble det talt opp ikke mindre enn 19 hagtornfluer samlet på et lite område nær en nymalt, hvit plankevegg. På slike steder går hannene langsomt omkring mens de vifter med vingene og produserer også her feromoner, slik de gjør det når de oppholder seg på hagtornbærene.

Nå er det ikke så store mengder hagtorn omkring, men på Milde har både parkhagtorn (*Crataegus laevigata*) og vanlig hagtorn (*C. monogyna*) vært plantet som hekk i uminnelige tider. Forvillet eksemplarer er derfor ikke sjeldne i skog og kratt, og utenfor hovedporten til Botanisk hage er det plantet et eksemplar av vanlig hagtorn som

Hagtornflue hunn og hann på frukten av hagtorn (figur: Lita Greve Jensen, trykket i Bergens Tidendes "Godbiter fra samlingene" 1986).

tuntre. I Arboretet og Botanisk hage finnes dessuten en lang rekke andre arter plantet, arter som hagtornfluen er kjent for å like. Her burde det derfor være gode muligheter for å se den karakteristiske fluen. Det er sikkert andre steder i Bergen og omland hvor det kan være mulig å observere den.

Referanser

- Carrol, L.E., White, I.M., Freidberg, A., Norrbom, A.L., Dallwitz, M.J. & Thompson, F. C. 2002 onwards. – *Pest fruit flies of the world*. – Version: 8th December 2006. <http://delta-intkey.com>.
- Chinery, M. 1988. – *Insekter*. – Gyldendal, 317 s.
- Kålås, J.A., Viken, Å., Henriksen, S. & Skjelseth, S. (red.). 2010 – *Norsk rødliste for arter 2010*. – Artsdatabanken Norge.
- Norsk Entomologisk Forening (red.) 1968. – Norske navn med tilhørende vitenskapelige navn. B. Insekter og edderkoppdyr. – *Fauna* 21(4): 1-77.

Internett sider

- Parringslek: http://www.biologforeningen.org/enbiolog/topic.asp?TOPIC_ID=18293
- Utbredelse: <http://eol.org/pages/726300/media>; <http://data.nbn.org.uk/gridMap/gridMap.jsp?allIDs=1&srchSpKey=NBNSYS0000012855>